



بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

معاونت فناوری‌های نوین
اداره نظام‌های پرداخت

الزامات، ضوابط و فرایندهای اجرائی چک الکترونیکی

ویرایش ۱،۰ - اسفند ۱۳۹۷

شناسنامه سند	
نام سند:	الزامات، ضوابط و فرایندهای اجرایی چک الکترونیکی
تهیه کننده:	معاونت فناوری‌های نوین - اداره نظام‌های پرداخت
طبقه‌بندی:	عادی
تاریخ تهیه:	۱۳۹۷/۱۲/۲۵
نسخه:	۱,۰
تعداد صفحات:	۵
پیوست و ضمائم:	ندارد

کنترل نسخ مستندات			
نسخه	موضوع بازنگری	تاریخ بازنگری	تهیه کننده
-	-	-	-

حقوق معنوی

این مستند توسط "بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران" تهیه و تنظیم شده است. هر نوع دسترسی یا استفاده از این مستند توسط اشخاص ثالث، تنها با ذکر نام "بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران" مجاز است.

(۱) مقدمه

با توجه به تبصره ذیل ماده (۱) «قانون اصلاح قانون صدور چک» مصوب مورخ سیزدهم آبان‌ماه یکهزار و سیصد و نود و هفت مجلس شورای اسلامی مبنی بر الزام بانک مرکزی به تمهید و تامین مقدمات گردش چک‌های الکترونیکی در کشور، در نظر است زیر ساخت لازم جهت صدور و تبادل چک الکترونیکی، مبتنی بر امضاء الکترونیکی فراهم و در اختیار بانک‌ها و مشتریان شبکه بانکی قرار گیرد. این مستند جهت معرفی سامانه چک الکترونیکی تهیه گردیده، و به تبیین دامنه خدمات سامانه مزبور می‌پردازد. طراحی سامانه یادشده با استفاده از آخرین استانداردها و به‌روش‌های^۱ بین‌المللی و با هدف ارائه راه‌کاری جامع و بومی مبتنی بر مدل‌های فرآیندی نظام بانکی کشور صورت پذیرفته‌است. رویکرد اصلی سامانه مورد بحث، به حداقل رساندن مخاطرات و کاستی‌های موجود در فرآیندهای چک کاغذی و ارائه روشی امن و در عین حال ساده برای مشتریان و بانک‌ها می‌باشد.

(۲) تعاریف و اصطلاحات

قانون اصلاح قانون صدور چک: در راستای اجرای اصل یکصد و بیست و سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، «قانون اصلاح قانون صدور چک» در جلسه علنی مورخ ۱۳۹۷/۰۸/۱۳ مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۳۹۷/۰۸/۲۳ به تأیید شورای نگهبان رسیده‌است.

بانک مرکزی: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

موسسه اعتباری: شخص حقوقی است که به موجب قانون و یا با مجوز «بانک مرکزی» تأسیس شده و تحت نظارت «بانک مرکزی» به انجام عملیات بانکی و ارایه تمام یا بخشی از خدمات بانکی مبادرت می‌نماید.

بانک: «موسسه اعتباری» است که به موجب قانون و یا با مجوز «بانک مرکزی» در عنوان خود از نام بانک استفاده می‌کند.

داده پیام: با استناد به ماده (۲) از فصل دوم قانون تجارت الکترونیکی، داده پیام^۲ هر نمادی از واقعه، اطلاعات یا مفهوم است که با وسایل الکترونیکی، نوری و یا فناوری‌های جدید اطلاعات تولید، ارسال، دریافت، ذخیره یا پردازش می‌شود. بر این اساس، رشته حاصل از اقلام داده چک «داده پیام چک» تعریف می‌شود. این رشته جهت ثبت «امضاء الکترونیکی» مورد استفاده قرار می‌گیرد.

امضاء الکترونیکی: مطابق بند(ی) از ماده(۲) قانون تجارت الکترونیکی، عبارت است از هر نوع علامت منضم شده یا به نحو منطقی متصل شده به داده پیام که برای شناسایی امضاءکننده داده پیام مورد استفاده قرار می‌گیرد. در سامانه چک الکترونیکی، با استفاده از زیرساخت «نماد» بانک مرکزی و با روش‌هایی که مورد تأیید این سامانه می‌باشد، «امضاء الکترونیکی» انجام می‌شود.

^۱ Best Practices

^۲ Data Message



چک الکترونیکی (چک دیجیتال): موجودیتی همسان با چک کاغذی و به بیان دیگر نوع جدیدی از چک است که تمامی قوانین چک کاغذی بر آن قابل اجرا می‌باشد. در چک الکترونیکی «داده پیام» چک مورد استفاده قرار می‌گیرد که با «امضاء الکترونیکی» توسط مشتری صاحب گواهی «امضاء الکترونیکی»، معتبر و قابل استناد می‌گردد.

سامانه چک الکترونیکی: سامانه‌ای حاکمیتی و متمرکز بوده که با خدمت گرفتن از سامانه‌های صیاد (صدور یکپارچه الکترونیک دسته‌چک)، چکاوک (زیرساخت انتقال تصویر چک و اسناد وصولی) و زیرساخت‌های اعتبارسنجی بانک مرکزی، بر اساس قوانین و مقررات موضوعه، زیرساخت لازم را برای ارائه خدمت «چک الکترونیکی» به بانک‌ها و مشتریان آنها فراهم می‌آورد.

صادرکننده چک الکترونیکی: عبارت است از شخص حقیقی و حقوقی ایرانی و یا خارجی و یا قائم‌مقام قانونی آنان که «چک الکترونیکی» را صادر می‌نماید.

دارنده چک الکترونیکی: عبارت است از شخص حقیقی و حقوقی ایرانی و یا خارجی و یا قائم‌مقام قانونی آنان که «چک الکترونیکی» در وجه وی و یا به نام وی ظهرنویسی شده و صادر گردیده‌است.

درگاه‌های امن غیر حضوری بانک: منظور برنامه‌های کاربردی مانند اینترنت بانک یا موبایل بانک یا برنامه کاربردی مشابه می‌باشد که خدمات‌های «چک الکترونیکی» در آن پیاده‌سازی شده‌است.

نماد^۳: سامانه‌ای به منظور تضمین امنیت، محرمانگی، صحت و انکارناپذیری داده‌ها در نظام بانکی است و باعث ایجاد هویت دیجیتالی امن برای اشخاص در استفاده از خدمات بانکی مجازی می‌شود که به منظور پیاده‌سازی بستر گواهی «امضاء دیجیتال» در نظام بانکی و به کارگیری آن در سامانه‌های حاکمیتی تدوین گردیده‌است.

صیاد^۴: سامانه‌ای که با اعتبارسنجی متقاضیان دریافت دسته چک، براساس مجموعه قوانین و مقررات موضوعه، نسبت به اعطای مجوز صدور دسته چک اقدام می‌نماید.

چکاوک^۵: عبارت است از مجموعه نرم‌افزار، سخت‌افزار و تجهیزاتی که به عنوان سامانه پردازنده مرکزی و تحت نظارت «بانک مرکزی» فعالیت نموده و بستر ایمن برای ارسال و دریافت «داده پیام» به انضمام تصویر چک را فراهم نموده است.

ساتنا^۶: نظامی الکترونیکی است که پردازش و تسویه تراکنش‌های بین بانکی و دستور پرداخت‌های فوری را به صورت انفرادی و آنی انجام می‌دهد.

کد شهاب: شناسه هویت الکترونیکی بانکی است که برای هر مشتری بانکی بصورت منحصر بفرد می‌باشد. این شناسه مشخصه اصلی شناسایی مشتریان شبکه بانکی در سامانه‌های بانکی می‌باشد.

^۳ نظام مدیریت امنیت داده‌ها

^۴ صدور یکپارچه الکترونیک دسته چک

^۵ زیرساخت انتقال تصویر چک و اسناد وصولی

^۶ سامانه تسویه ناخالص آنی

۳) خدمات سامانه چک الکترونیکی

- در طراحی این سامانه، فرآیندهای اجرایی چک کاغذی مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته و بر این مبنای زیرساخت چک الکترونیکی با رویکردهای زیر طراحی شده‌اند:
 - ۱) استفاده از زیر ساخت‌های موجود در نظام بانکی کشور
 - ۲) ثبت کامل سوابق مبادلات «چک الکترونیکی»
 - ۳) انطباق حداکثری با فرآیندهای چک کاغذی
 - ۴) انطباق با فرآیندهای جاری تثبیت شده در شبکه بانکی، دستورالعمل حساب جاری و «قانون اصلاحیه قانون صدور چک»
- در این سامانه «داده پیام» رویدادهای مختلف در چرخه حیات چک توسط بانک به مشتری انجام دهنده تراکنش ارائه و توسط مشتری امضاء شده و با صحت سنجی امضاء توسط سامانه ثبت و اجرا می‌گردد.
- اهم فرآیندهای «سامانه چک الکترونیکی» شامل موارد زیر می‌باشد:
 - ۱) فعال‌سازی خدمت توسط مشتری با معرفی گواهی «امضاء الکترونیکی»
 - ۲) درخواست دسته چک الکترونیکی
 - ۳) صدور «چک الکترونیکی»
 - ۴) ظهرنویسی و تاریخچه انتقال چک در مبادلات
 - ۵) نقد کردن درون بانکی یا بین بانکی بدون حضور در شعبه
 - ۶) صدور چک‌های چند امضائی
 - ۷) ابطال «چک الکترونیکی»
 - ۸) مسدود کردن «چک الکترونیکی»
 - ۹) صدور گواهی عدم پرداخت
 - ۱۰) ارائه کارتابل چک‌های دریافتی مشتریان
 - ۱۱) استعلام چک برای دریافت‌کنندگان «چک الکترونیکی» و سایر سازمان‌های مرتبط.
- ارتباط مشتریان با «سامانه چک الکترونیکی» بوسیله «درگاه‌های غیر حضوری امن بانکها» (مانند اینترنت بانک و موبایل بانک) و یا نرم افزار شعب و از طریق کانال امن ارتباطی بین سیستم متمرکز بانک‌ها و «سامانه چک الکترونیکی» برقرار می‌گردد.
- تمامی فرآیندهای «چک الکترونیکی» به جز فرآیندهای مسدودی و دریافت گواهی عدم پرداخت (که مراجعه به شعبه در آنها ضروری است) به صورت غیرحضور انجام می‌شود. عملیات نقد کردن حضوری (مراجعه به شعبه) بدون «امضاء الکترونیکی» و با ارائه مدارک هویتی نیز در طرح قابل اجرا می‌باشد.
- گیرندگان «چک الکترونیکی» جهت نقد کردن نیازی به گواهی «امضاء الکترونیکی» ندارند و می‌توانند مبلغ چک را به مقصد یکی از حساب‌های خود وصول نمایند.

۴) شرایط عمومی بانک ارائه دهنده خدمت

- ارائه خدمت چک الکترونیک منوط به عضویت در «سامانه چک الکترونیکی» بوده و «بانک» می‌تواند در صورت دارا بودن شرایط لازم و احراز الزامات و شرایط فنی به عضویت سامانه مزبور درآید.
- عضویت «بانک» در «صیاد»، «چکاوک» و «ساتنا» الزامی می‌باشد.

۵) شرایط عمومی مشتریان

- «صادرکننده چک الکترونیکی» و «دارنده چک الکترونیکی» بایستی مشتری شبکه بانکی بوده و «کد شهاب» اخذ نموده باشند.
- «صادرکننده چک الکترونیکی» می‌بایست گواهی «امضاء الکترونیکی» داشته باشد. تخصیص گواهی «امضاء الکترونیکی» به مشتریان از طریق «نماد» و براساس دستورالعملی که متعاقباً از سوی «بانک مرکزی» اعلام می‌گردد، انجام می‌پذیرد.
- «دارنده چک الکترونیکی» در صورت دارا بودن گواهی «امضاء الکترونیکی» می‌تواند نسبت به انتقال «چک الکترونیکی» اقدام نماید.

۶) مقررات

- کلیه فرایندهای اجرایی «سامانه چک الکترونیکی» منطبق بر مفاد «قانون اصلاح قانون صدور چک» می‌باشد.
- مشابه روال جاری درخصوص چک‌های کاغذی، بانک موظف است نسبت به ابطال تمبر مالیاتی برای هر عدد «چک الکترونیکی» ارائه شده به مشتریان اقدام نماید.
- ساختار کارمزد صدور، انتقال و دریافت وجه «چک الکترونیکی» متعاقباً از سوی «بانک مرکزی» اعلام می‌گردد.
- اعطای همزمان دسته چک کاغذی و الکترونیکی به یک حساب از سوی «بانک» بلامانع می‌باشد. لیکن اعطای دسته چک جدید منوط به بازگشت تمامی برگه‌های دسته چک‌های قبلی و حداقل ۸۰ درصد مجموع برگ چک‌های کاغذی و الکترونیکی تعیین وضعیت شده می‌باشد.
- شرایط اعطای دسته چک الکترونیکی، منطبق بر مقررات جاری درخصوص تخصیص دسته چک کاغذی می‌باشد.
- در فاز اول اجرای طرح صرفاً صدور «چک‌های الکترونیکی» از نوع ریالی مد نظر می‌باشد.